

1942 – 2022 – Tachtig jaar geleden!

Vanavond zijn we hier samen, in deze prachtige historische kerk van St. Jacobs op Coudenberg. Het is de Koninklijke parochie en, sinds 1986, de kathedraal van het bisdom bij de Belgische Krijgsmacht. Boven ons hangen *ad vitam aeternam* Belgische vlaggen, die de roemrijke citaten van het Leger overnemen. Zij herinneren de vele veldtochten, hierbij ook de Tweede Wereldoorlog.

Na de militaire Achttiendaagse Veldtocht van mei 1940 wordt België bezet door de *Wehrmacht*. Het Belgische grondgebied, met uitzondering van de Oostkantons die geannexeerd worden door nazi-Duitsland, staat meteen onder controle van een militair bestuur, beschikkende over twee politie-eenheden: de *Feldgendarmeerie*, afhankelijk van de *Wehrmacht*, en de *Gestapo*, deel van de SS.

België telt dan zo'n 65 tot 70.000 Joden, waarvan een meerderheid in het decennium voor de oorlog arriveerde. Ze hebben de discriminatie en vervolging vanuit Oost-Europa ontvlucht, vervolgens uit nazi-Duitsland, op weg naar Antwerpen, de traditionele inschepinghaven voor migranten, en naar Brussel. Op 28 oktober 1940 legt het Duitse militaire bestuur maatregelen op die Joden van hun fundamentele rechten beroven. Zeventien opeenvolgende verordeningen zullen de Bezetter in staat stellen de Joden te identificeren en te tellen, hen uit te sluiten van de economie, d.w.z. de Belgische economie *Judenrein* maken, hen te isoleren en hun deportatie voor te bereiden. Zo wordt in 1941 de avondklok opgelegd aan de Joden en worden ze onder huisarrest geplaatst in Brussel, Antwerpen, Luik en Charleroi. Het is hen verboden te emigreren. Ze worden allemaal gedwongen om zich aan te sluiten bij de *Vereeniging van Joden in België* (VJB), een gelijkwaardige entiteit als de *Judenrat*, die gedwongen zal worden om registers en familielijsten bij te houden. Uiteindelijk wordt op 27 mei 1942 de verplichting om de gele ster te dragen afgekondigd, het eindpunt voor de deportatie!

Laten we even focussen op het jaar 1942.

- Het is al 4 jaar oorlog. De Asmogendheden zijn op hun militaire hoogtepunt, in continentaal Europa en in Noord-Afrika. In de Stille Oceaan controleert Japan het grootste deel van de eilanden. Echter, midden het jaar wordt het stilstaan op alle fronten. De Asmogendheden beginnen aan de terugtocht. Volgens historici is dit het kanteljaar van de 2^e Wereldoorlog voor de militaire operaties te land.

- In België verslechtert de binnenlandse situatie. De bezetting wordt repressiever. De Belgische fascistische partijen, vóór de oorlog opgericht in Vlaanderen en Wallonië, collaboreren actiever met de Bezettters terwijl het Belgische interne verzet, vanaf 1940 opgezet, meer optreedt.

Op 6 maart 1942 voert een Duitse verordening de arbeidsplicht in België in. De militaire context verklaart deze behoefte aan mankracht. De maatregel lokt steeds meer protesten uit. De Duitsers zullen later Belgische burgers deporteren om er in de fabrieken in Duitsland te werken.

1942 wordt een donker jaar voor de Joden in ons land.

- Op 8 mei worden 12.000 bij de VJB geregistreerde Joden opgeroepen voor tewerkstelling. Zo'n 4.000 van hen trappen in de val, uit angst hun gezin in gevaar te brengen. Ze gaan naar de kazerne Dossin in Mechelen, op 27 juli 1942 geopend om er de Joden en Roma te concentreren. Van daar moeten ze zonder hun medeweten naar de vernietigingskampen vertrekken. Het 1ste konvooi van 1.000 Joden verlaat Mechelen op 4 augustus, **tachtig jaar geleden**.

- De oproep om de Joden te werk te stellen is een mislukking. De Duitsers slagen er niet in hun quotum te bereiken. De *Sicherheitspolizei-Sicherheitsdienst* (SIPO-SD) begint dan met de eerste massa-arrestaties. Antwerpen wordt met 4 grote razzia's getroffen (15-16 en 28-29 augustus, 11-12 en 22-25 september). In Brussel wordt 1 razzia georganiseerd gedurende de nacht van 3 op 4 september. In Noord-Frankrijk worden 500 Joden gearresteerd en naar de kazerne Dossin gestuurd. De razzia's zijn het begin van steeds systematischere vervolgingen, bedoeld om de Joden uit België te deporteren.

- Op 29 augustus wordt één van de directeurs van de VJB, Robert Holzinger, op straat doodgeschoten en wordt het VJB-kantoor in brand gestoken door het Joodse verzet. Als reactie op de onrechtvaardige wetten zal het gewapend verzet en dat van de burgers zich binnen de families organiseren.

- Vanaf september nemen enkele leden van de VJB ervan afstand en sluiten ze zich aan bij een clandestien verzetsorgaan: het *Joodsch Verdedigingscomiteit* (JVC). Deze organisatie, waarvan de 7 stichtende leden Joden zijn, van verschillende politieke strekkingen, was een geheime

ontmoetingsplaats voor mannen en vrouwen, Joods of niet. Met een eensgezind verlangen om samen deel te nemen aan gevaarlijke opdrachten, zullen zij volwassenen en bedreigde kinderen redden.

Het JVC geeft zich een krachtige lokale en nationale structuur, die toelaat om samen te werken met andere structuren, zoals de gemeentelijke besturen, voor het verkrijgen van officiële documenten, en het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn (NWK).

Vele behuizingen worden ook gevonden door bemiddeling van het uitgebreide katholieke netwerk.

- Zo zal pater André, vicaris te Saint-Jean-Baptiste in Namen, zich doorheen het platteland begeven en meer dan 300 volwassenen en kinderen redden. Pater Bruno, benedictijn aan de Abdij Keizersberg bij Leuven opgeleid, zal 390 kinderen redden. Meester Albert van den Berg, advocaat bij het Hof van Beroep van Luik, kapitein en invalide van de 1ste Wereldoorlog en verzetsstrijder van de 2de Wereldoorlog, slaagt er in om met het netwerk van monseigneur Kerkhofs, bisschop van Luik, 300 kinderen in Banneux te plaatsen. De advocaat wordt in 1943 door de Gestapo aangehouden en sterft in april 1945, gedetineerd in het concentratiekamp Neuengamme. Bisschop Kerkhofs zal opperrabbin Solomon Ullmann bij hem thuis onderdak gunnen en de Luikse rabbijn en zijn gezin in een klooster verbergen.

- Het is soms "riskant" om een naam te noemen, op het gevaar af anderen te vergeten. Niettemin is het in dit gebedshuis gepast om Suzanne Moons-Lepetit te noemen. Ze is lerares, lid van de *Jeunesse ouvrière chrétienne* (JOC) en Belgische verzetsstrijder tijdens de 2de Wereldoorlog. Onder haar pseudoniem "Brigitte" is ze toegewezen aan de sectie Kinderen van het JVC en verantwoordelijk voor het vinden van opvangplaatsen. Zij benadert de katholieke instellingen in het noorden en zuiden van het land. Met een accreditatiebrief op zak van één van de hoogst geplaatste kerkelijke autoriteiten, zorgt zij voor het onderdak te vinden voor zo'n 600 kinderen. "Brigitte" wordt in 1999 postuum erkend als "Rechtvaardige onder de Volkeren", zoals ook meester van den Berg en monseigneur Kerkhofs. Pater André en Pater Bruno hebben deze hoge onderscheiding van Rechtvaardige ontvangen tijdens hun leven (in 1968 en 1964).

- Het "Comiteit" slaagt erin een netwerk op te bouwen van 138 katholieke instellingen en 700 pleeggezinnen. Zij zullen zo'n 3.000 kinderen redden. Als we daarbij de instellingen van alle gezindten erbij nemen groeit het aantal geredde kinderen in België tot bijna 4.000 kinderen. Daarnaast zijn er nog zo'n 3 tot 4.000 kinderen gered door de directe intercessie van de ouders bij bureaus, werkcollega's of vrienden¹. Overal werden er kinderen verwelkomd, verborgen, gevoed en opgevoed in omstandigheden van groot gevaar.

- Tussen 1942 en 1944 worden 25.490 Joden en 353 Zigeuners vanuit de kazerne Dossin naar Auschwitz gedeporteerd, met 28 treintransporten. Dat is iets minder dan de helft van de Belgische Joodse gemeenschap.

Tot slot van deze korte historische uiteenzetting moet men zich herinneren dat gedurende de 2^e Wereldoorlog, "burgerredders" bijgedragen hebben aan het zegevieren van de vrede. Ze hebben zich hiervoor ingezet, samen met de vele Belgische en Geallieerde soldaten en de verzetsstrijders. Bij het Belgische katholieke netwerk werden 134 priesters en zusters "Rechtvaardige onder de Volkeren" verklaard.

"Ieder van hen die vocht en ieder van hen die geleden heeft tijdens de 2^e Wereldoorlog doet een vurig beroep op solidariteit, trouw en waakzaamheid van alle mannen en vrouwen van goede wil".

Deze woorden (*vrije vertaling*) van wijlen ereluitenant-kolonel baron Jean Bloch zijn nog steeds relevant.

---

¹ Voor de oorlog waren er zo'n 13.000 Joodse kinderen in België. 5.000 werd zonder terugkeer gedeporteerd. In 1945 blijven er nog zo'n 8.000 overlevende kinderen over, van wie er zo'n 3.000 tot 4.000 gered door de verschillende instellingen en dus ongeveer 4.000 gered dankzij de directe contacten die de ouders hadden met bureaus, met collega's of met vrienden. Dit toont hun inburgering aan in het dagelijkse leven van het land dat hen heeft verwelkomd.